

Složky výchovy

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

- Souvisí s cíli výchovy, základní pedagogickou kategorií
- Cíle jsou obecné – proto složky (součásti výchovy)
- Pomáhají konkretizaci cílů
- Odráží se v nich konkrétní požadavky na rozvoj člověka
- Vzájemně se doplňují, ovlivňují

Co jsou složky výchovy

- V pedagogické literatuře není vyjasněno
- Lze vycházet
 - Z požadavků společnosti
 - Z respektování stránek osobnosti
- Složky výchovy se mění s vývojem společnosti
(např. enviromentální, dopravní, multikulturní, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech)

Vymezení složek výchovy

Když mluvíme o složkách výchovy, jejich cílech a realizaci, nemluvíme jen o výchově formální (ve škole), ale také neformální a informální, výchově v rodině.

- Má poskytovat soubor vědomostí a dovedností v oblasti věd
- Vytvářet základy pro získání dalšího odborného růstu
- Rozvíjet touhu po dalším vzdělávání a sebevzdělávání
- **Cíl – umožnit orientaci v životních situacích**

Rozumová výchova - cíl

- Souvislost s jazykovou výchovou – stoupá její význam
- Důležitá vědecká složka, ovládnutí vědeckého jazyka
- Zvládnutí metod, jak informace získat (diskuse o cíli vzdělávání) a tvůrčím způsobem uplatňovat
- Velká spojitost se školním vzděláváním

Rozumová výchova - specifika

- Učit poznatky používat v praxi
- Argumentovat a zdůvodňovat své názory a myšlenky
- Učit uplatňovat své přesvědčení v sociálních vztazích
- Smyslové poznávání, napodobování, vyprávění, příběhy, pohádky, rozvoj řeči
- Metody
 - Racionální postupy – vysvětlování
 - Napodobení vzorů

Rozumová výchova - realizace

- Význam čtení, divadlo...
- Hry
- Možnosti aplikace v praxi
- volnočasové aktivity, tábory
- Jak vypadá rozumová výchova v rodině?
- Rozumová výchova u osob s mentálním postižením
- Význam vzdělání v rodině

Rozumová výchova - nápady

- Formování vztahu k práci – **pracovní morálka**

Zahrnuje i pracovní kulturu

- Poskytování vědomostí, dovedností a návyků - **pracovní kvalifikace**

Zahrnuje profesní orientaci a profesní přípravu

Pracovní výchova - cíl

- Vztah k
 - práci jako takové
 - práci před jejím skutečným vykonáváním
 - aktuálně vykonávané práci (chuť/nechuť do práce)
 - vztah k dříve vykonávané práci
- Pracovní kultura
 - způsob pracovní činnosti
 - schopnost organizovat, racionalizovat
 - efektivně a odpovědně konat práci
 - **soubor kvalit, kterými se člověk projevuje v práci a ve vztazích s prací souvisejících**

Pracovní morálka

Soubor schopností, zájmů, vědomostí, dovedností, návyků, které člověku umožňují, aby vykonával určitou práci

- Profesionální orientace zahrnuje
 - poznávání profesionálního vývoje dítěte
 - profesionální informování dětí
 - formování profesionálních zájmů, motivů
- profesionální příprava na odborných školách

Pracovní kvalifikace

- propojení s technickou výchovou
- potřeba celoživotního vzdělávání
- bezpečnost práce - nepodceňovat

Pracovní výchova - specifika

- popis pracovního postupu
- instruktáž
- procvičování
- nápodoba
- pochvala, trest
- soutěže

Pracovní výchova - metody

- jak se realizuje v rodině, význam hraček
- viz Montessori
- realizace profesní orientace
 - zaměstnání rodičů
 - vliv rodiny, rodinná povolání
- olympiády, soutěže
- struktura, postupy, tabulky
- dohrát hru

Pracovní výchova - nápady

- Mravní výchova usiluje o to, aby vychovávaní přijali určité normy a jednali podle nich
- Působí na rozum, postoje, city, vůli a jednání
- Mravní normy nemají závazný charakter, opírají se o sílu veřejného mínění a vnitřní přesvědčení jedince x právní normy závazné a obsahují sankce za nedodržování

Mravní výchova - cíl

- souhrn pravidel vzájemného chování lidí, které se v určité době a určitém prostředí považují za závazné
- obsahuje
 - morální jednání – vzniká na základě různých motivací
 - morální vztah – chování je ovlivňováno požadavky skupiny, ve které se pohybují
 - morální vědomí – vznik na základě vědomosti o spol. a mravních normách, ideálech

Morálka

- Prekonvenční morálka 2-7 let
 - Zaměření na trest a poslušnost
 - Individualistická účelovost a výměna
- Konvenční morálka 7-11 let
 - Vzájemné interpersonální požadavky, vztahy a konformita
 - Společenské uspořádání a svědomí (řád a zákon)
- Postkonvenční morálka od 12 let výše
 - Společenská úmluva čili užitečnost a práva jednotlivce
 - Univerzální etické zásady

Stadia morálního vývoje podle Kohlberga

- nápodoba, příklad
- přesvědčování
- cvičení v mravním chování
- odměňování, trestání
- sebevýchova
- Chyby
 - dvojí morálka
 - moralizování

Morální výchova - metody

- **Oblast osobnostních kompetencí**
 - Sebepoznání a tvorba vyrovnaného sebepojetí
 - Zdokonalení základních kognitivních funkcí
 - Seberegulace a organizace vlastního života
 - Psychohygiena
 - Kreativita v každodenním životě
- **Oblast sociálních kompetencí**
 - Poznávání lidí
 - Tvorba mezilidských vztahů
 - Komunikace
 - Spolupráce a soutěžení

**Osobnostní a sociální výchova -
cíle**

- Oblast morálních kompetencí, hodnot
 - Hodnoty, postoje, mravní vlastnosti člověka
 - Prosociálnost, hodnoty všedního dne
 - Řešení problémů, rozhodovací dovednosti v situacích se sociálně etickým potenciálem
- Doplnková oblast
 - Oblast osobnostně sociálních kompetencí aplikovaných na určité role a situace
 - Já a jiní lidé v mých životních situacích
 - Já a mé sociální role

Osobnostní a sociální výchova – cíle II

- Prakticky
 - Děti se se situacemi musí sami setkávat – přirozenými nebo pedagogicky navozenými
 - Jde o ZKUŠENOST
- Osobně
 - Zkušenost musí mít každý, ve vztahu k vlastnímu životu
 - Použít REFLEXI nabyté zkušenosti

Jak OSV probíhá

- OSV má provázející charakter
 - Vychovatel vytváří podmínky pro získávání pozitivních osobnostních rysů, efektivních sociálních dovedností
 - Respektuje přitom žákova specifika
 - Pomocí otázek vede k efektivnímu VÝBĚRU vlastních hodnot

Jak OSV probíhá II

Relativně stabilní osobnost, schopná efektivního jednání s lidmi na mravní bázi, má dobré šance orientovat se v problémech a řešit je ke společnému prospěchu.

- Naopak ostatní výchovy mohou pomoci OSV všude, kde se jí dotýkají
 - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
 - Multikulturní výchova
 - Enviromentální výchova
 - Mediální výchova

Souvislost s ostatními výchovami

- Hodnocení situací – ze života, filmy, knihy
- Dramatizace
- Konkrétní příběhy, rozebrat příběh z pohledu jednotlivých aktérů
- Partnerský vztah k dětem
- Pozor na spravedlnost !?
- Předjímání situací – jak ji mohu vyřešit
- Nápodoba – pozor!

OSV - nápady

- 2 významy
 - Rodina jako výchovné prostředí – tedy výchova v rodině
 - Rodinná výchova jako složka výchovy
- Cíl: vytvářet předpoklady k tomu, aby dítě dovedlo navázat partnerský vztah, která by byl po všech stránkách harmonický
- Vznik rodiny, která bude umět realizovat všechny svoje funkce

Rodinná výchova - cíle

- Pohlavní, sexuální výchova
- Kamarádké vztahy
- Výběr partnera
- Příprava na manželství a rodičovství
- Založení rodiny
- Péče o domácnost, rodinný režim, vztahy mezi dětmi, zájmové oblasti, tolerance k zájmům dalších členů rodiny

Co zahrnuje rodinná výchova

- Nejdůležitější v rodině
- Přesto může být i samostatný předmět ve škole
- V RVP ZV témata: vztahy ve dvojici – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství a rodičovství
- V RVP GV: modely sociálního chování v intimních vztazích – otevřenost, tolerance, respektování druhého, empatie, trpělivost, odpovědnost; sebepoznání, sebeúcta

Obsah rodinné výchovy

- Kamarádké vztahy – děti si tříbí, které vlastnosti druhého, které hodnoty jsou pro ně důležité; rodiče mohou pomoci vyznat se a pojmenovat
- Zvat děti z nefunkčních rodin , děti z DD

Rodinná výchova - nápady

- Účel pohlavního pudu
 - Biologický, rozmnožovací
 - Smyslová slast
 - Vytváření párového vztahu
 - Funkce osobní identity
- Cíl
 - Naučit se porozumět své sexualitě, přijímat její povahu a sílu
 - Sexualitu začlenit do kontextu osobní zodpovědnosti
 - Získat porozumění a vnímavost vůči emocím a pocitům (svým i druhého člověka)
 - Získat věcné znalosti

Sexuální výchova

1. Spolupráce rodiny a školy
 - škola by měla rodiče informovat o metodách, obsahu sex. výchovy, rodiče mohou doplňovat
2. Sex. výchova je součástí všeobecné výchovy
 - prolíná veškerým působením (vztah k mateřství, interrupcím, prostituci)
3. Sex. výchova má být pravdivá a přiměřená věku dítěte, individuální
4. Má koedukovaný charakter – tím nemá znaky tajemna a nemravnosti

Sexuální výchova - principy

5. Etičnost v sexuální výchově

- zdůrazňována péče o vztahy, láska, přátelství, odpovědnost, ne jen popis biologických pochodů

6. Aktivita žáka a jeho spolupráce

- žák je chápán jako spolutvůrce svých vědomostí, postojů, chování; postoj musí projít fázemi identifikace a interiorizace, aby byl použitelný v budoucnosti

7. Odbornost, pedagogické schopnosti vychovatele

Sexuální výchova – principy II

- Správně chápaná pohybová aktivita směřující vždy ke zdraví člověka
- Pohyb by se měl stát každodenní součástí života, pomáhat žít radostně

Tělesná výchova - cíl

- Ve škole tělesná výchova včetně nápravné tělesné výchovy
- Mimoškolní aktivity, sportovní oddíly – pozor, ne tolik důraz na závodění
- Sokol, Orel
- Specializace co nejpozději

Tělesná výchova - realizace

- Pěstovat hygienické návyky
- Podporovat zdravý tělesný i duševní vývoj
- Dovednosti první pomoci
- Základy zdravovědy
- Režim dne, složení stravy, režim stravování během dne, roku

Zdravotní výchova

- Účastník dopravního provozu jako chodec, cyklista, v automobilu, v MHD
- Nebezpečí úrazu
- Nebezpečí ohrožení druhého
- Pozor – cyklista musí znát pravidla silničního provozu
- Bezpečnostní prvky – být viděn, vybavení kola, helma, sedačka, bezpečnostní pásy

Dopravní výchova

- Vystižení a pochopení
 - vztahů a souvislostí mezi složkami životního prostředí – biosféry, abiosféry, antroposféry)
 - Vztahů lidské činnosti a jejích produktů a přírody
- Poznávání nechtěných důsledků lidských přetvářecích činností působících devastaci přírody
 - S následným ohrožením lidského zdraví
 - Ohrožením existence života na zemi vůbec

Ekologická výchova - cíl

- Poznávací – souhrn poznatků – uvědomění si složitosti a propojenosti vztahů mezi lidskou činností a vztahy v biosféře
- Postojová – hodnotící – emocionální vztah k životnímu prostředí a etické i estetické hodnocení
- Činnostní – přetvářecí – odpovědné a šetrné jednání, angažovanost v oblasti péče o prostředí

Ekologická výchova - struktura

- výchova k životu v existující multikulturní společnosti, která je etnicky, kulturně a sociálně variabilní
- multikulturní – jen koexistence dvou či více kultur vedle sebe, neimplikuje vzájemné vztahy
- interkulturní (lat. inter = mezi) zahrnuje mezikulturní vzájemnost, vzájemné interakce a vztahy odlišných sociokulturních skupin

Multikulturní výchova

- cílem MKV a její podstatou je naučit se porozumět lidem s odlišností, jinakostí a vytvářet prostor pro tolerantní a vstřícné soužití s nimi.

Multikulturní výchova - cíle

- Kognitivní cíle - trénink kritického a pluralitního uvažování a zároveň informování o jednotlivých kulturních skupinách a kulturách
- Afektivní cíle - podpory vlastní identity a pozitivního pohledu na sebe sama v kombinaci s citlivostí na odlišnosti
- Behaviorální cíle - rovné zacházení a schopnost porozumět situacím, kdy se setkáváme s kulturními rozdíly

Multikulturní výchova – cíle II

- předávat informace o druhých
- podívat se na každou dílčí skutečnost nebo informaci pluralitně – tedy z perspektivy nejen majoritní společnosti, ale také z perspektivy těch druhých
- Viz RVP

Multikulturní výchova - obsah

- Přednášky
- Získat vlastní zkušenost – nejlépe přímo v diverzifikovaném prostředí
- Příběhy – viz www.czechkid.cz
- dodržování zdvořilosti (slušnosti), efektivní komunikace, smysluplné diskuse, konstruktivní spolupráce, kritického myšlení a interaktivního přístupu. Žák a student musí mít možnost aktivně si utvářet postoje, trénovat dovednosti a schopnosti, pracovat s informacemi

Multikulturní výchova - metody

- Chápat vývoj médií, kriticky ho reflektovat a hodnotit
- Umět samostatně, kriticky a s užitkem zacházet s nabídkou, obsahem médií
- Aktivně používat média jako prostředek komunikace

Mediální výchova - cíl

- Je v současnosti klíčovou
- Média, počítače dávají mnoho možností
- Zároveň přináší mnoho nejistot, především v souvislosti s dětmi a mládeží
- Výchova musí být aktivní, promyšlená
- S vývojem médií se objevuje sbližování témat a vícenásobná prezentace jednoho tématu
- Víceúčelovost médií

Mediální výchova - poznámky

- Formují naše představy o životě
- Zprávy nejsou věrným odrazem skutečnosti
- Reklamy vytváří iluze
- Mediální organizace jsou ekonomické podniky
- Příslušnost k různým publikům, některá „iniciována“ médii
- Představy příjemců pomáhají mediální produkty interpretovat
- Média ovlivňují společnost

Jak nás média ovlivňují

- Součástí rámcového vzdělávacího programu jako průřezové téma
- Souvislost s literaturou, slohem, osobnostně sociální výchovou, základy společenské výchovy

Mediální výchova

- Vyprávění příběhů z pohledů různých účastníků
- Vytvoření jednoduché mediální mapy města, okresu – jaká média o regionu informují?
- Rozbor novin, časopisů, porovnání zpráv o stejné události
- Sledování celebrit
- Rozbor filmů – např. akčních scén – co jim předchází?...
- Vydávání časopisu

Mediální výchova - nápady

- Sledování televize s dětmi
- Čtení knih
- Omezování času u počítače, internetu?
- Aktivní použití médií – vlastní stránky, blogy...
- Povídat si s dětmi

Mediaální výchova – nápady II